

ӘОЖ 81:372. 881

Г.К. Теменова*, Ү.Қ. Айтақынова

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, оқытушы, Қазақстан Республикасы, Алматы қ.²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, магистрант, Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

*E-mail: gulzadakanat@hotmail.com

**Студенттердің «Шет тілі» пәні бойынша
өзіндік жұмыс сабақтарында ойбөліс (дебат)
технологиясын қолданудың тиімділігі**

Мақалада «Шет тілі» пәні бойынша өзіндік жұмыс сабақтарында ойбөліс (дебат) технологиясын қолданудың тиімділігі туралы айтылады. Түрік, Ресей әдіскерлерінің оқу құралдарын пайдалана отырып түрік тілін оқыту барысында өзіндік жұмыс тақырыптарын таңдау және үйрету технологиялары ұсынылады.

Түйін сөздер. Ойбөліс, компетенция, коммуникативті компетенция, технология.

G.K. Temenova, U.K. Aytakinova

**Effective use of debate technology between students
at foreign language classes**

The article deals with peculiarities of using debate technology in independent work under the leadership of instructors the courses of foreign language.

Keywords: Debate, competence, communicative competence, technology, subject, methods, unit.

Г.К. Теменова, У.К. Айтақынова

**Эффективность использования технологии дебата
между студентами на уроках иностранного языка**

В статье рассматриваются особенности методики использования дебатной технологии в самостоятельной работе под руководством преподавателей по курсам иностранного языка.

Ключевые слова: Дебат, компетенция, коммуникативная компетенция, технология, метод, тема, методика, раздел.

Өткен ғасырда орыс данышпаны Л. Толстой «О методах в обучении грамоте» еңбегінде былай деген екен: «Всякий учитель грамоты должен твердо знать и опытом своим проверить одну, выработанную в народе, методу, должен стараться узнавать наибольшее число метод, принимая их как вспомогательные средства, должен, принимая всякое затруднение не за недостаток ученика, а за недостаток своего учения, стараться развивать в себе способность изобретать новые приемы». Осы ойды ғұлама-әдіскер

А. Байтұрсынұлы былай деп түсінікті жеткізеді: «Жақсы дерлік те, жаман дерлік те бір әдіс жоқ, олақтықтың белгісі – бір ғана әдісті болу, шеберліктің белгісі – түрлі әдісті болу, керек орында жоқ әдісті табу да қолынан келу. Мұғалім әдісті көп таба білуге тырысу керек».

Қазіргі кезеңде шет тілін үйретуде жақсы нәтиже алу үшін көптеген жаңа әдістер мен жаңа технологияларды тиімді пайдалана алу өте маңызды. Шет тілін жаңа әдістер арқылы үйрету, шет тілін үйренушінің қажеттіліктерін

қанағаттандыру; сөздік қорын, таным процестерін, танымдық қабілеттерін дамытуды көздейді.

Қазіргі таңда шет тілін оқытуда компьютерлік, интерактивті, модульдік, жобалай оқыту, проблемалық оқыту, дамыта оқыту, портфолио және саралап деңгейлік оқыту технологиялары секілді түрлі технологиялар пайдаланылуда.

Шет тілін оқыту оқушылардың ыңдап түсіну, сөйлеу, оқу және жазу іскерліктері мен дағдыларын жетілдіріп қана қоймайды, оларды адамдармен қарым-қатынас мәдениетіне де үйретеді. Оқып отырған тілі арқылы әлемді таниды, тілін оқып жатқан елдің мәдениетімен, өмірімен танысады. Шет тілін меңгеруде сол тілдің (грамматикалық, фонетикалық ережелерін) теориясында жетік ұғынады. Сол себептен тілді үйрену кезеңінде оқытушының тілді үйрету әдіс-тәсілдерін үнемі өзгертіп отыруы тиіс. Оқыту барысында заманауи бағдар, түрлі әдістерді бір-арада қолдану да тиімділігін дәлелдей түсуде.

Бүгінгі таңдағы оқытудың жаңа моделі – пікірталасу немесе ойбөлісу әдістері. Пікірталас дидактикалық ізденістің маңызды бір саласы. Коммуникативтік пікір алмасу моделі жөніндегі негізгі қағидалар мен тұжырымдар, әдістемелік нұсқаулар жақсы нәтижеге қол жеткізері анық. Жаңаша оқытудың коммуникативтік пікір алмасу түрі студенттің жетекшілік позициясын нығайтып, аудиторияда ашық өзара қатынастарды қамтамасыз етіп, бірлесіп білім алуда жауапты іс-әрекет жасауға мүмкіндік береді.

Жоғары оқу орындарында шет тілін оқытуда студенттерді сөйлеуге оқыту формаларының бұл түрі – түрлі тақырыптарда ойбөлісу. Осы әдісті дұрыс пайдалана алу шет тілі сабақтарында студенттердің өз ойларын шет тілінде жеткізе алуға, өз бетінше сөздік жұмыстарын жүргізуіне итермелейді. Дебат технологиясы тілдік тұлғаның дамуына көмектеседі. Бұл әдіс ЖОО-да оқытын студенттердің шығармашылық белсенділігін арттырады, сонымен бірге зерттеушілік, ізденушілік, жалпы интеллектуалдық қасиеттерін қалыптастырады. Шет тілін оқытуда рөлдік ойындар, тренингтер, пікірлесу, ойбөлісу тәрізді интерактивті технологиялардың маңызы өте зор. Бұл әдісті қолдану студенттің тілдік құзыреттілігінің қалыптасуына мол мүмкіншілік береді. Мұндай әдістерді қолдану

кезінде тек білім беру меншіктеліп қалмай, тәрбиелеу мақсатын да қамтуымыз тиіс. Себебі сөйлеу теориясы студенттерге білім, іскерлік пен дағды қалыптастырумен бірге, олардың шығармашылыққа білетін дамытуды қамтамасыз ететін тәрбиенің біртұтас бөлігі және жеке тұлғаны қалыптастырудың, оқушының ақыл-ойымен білімін дамытудың маңызды құралы деп санаған абзал.

Шетелдік мамандардың еліміздегі «TÖMER» атты түрікше тіл ұстарту курстарында оқыту үдерісі 7-16 адамдық сыныптарда жүргізіледі. Әр сыныптардағы “U” үстел жүйесі студенттердің бір-бірімен, ұстазбен қарым-қатынас жасауға өте тиімді заманауи тіл үйрену жүйесі болып табылады. Бұл жүйе классикалық сынып жүйесіне қарағанда студенттердің бір-бірімен тез әрі жылдам диалог құрып қарым-қатынас жасауларын қамтамасыз етеді. Тіл ұстарту курстарындағы тіл үйретуші мамандар жоғары білімді тіл маманы, филологтар. TÖMER-де тіл үйрету төрт негізгі әдісі арқылы (оқу, тындау, сөйлеу, жазу) жүзеге асырылады. Түрік тілін үйренушілерге өз елдерінің дәстүрлері мен мәдениетін таныстыру мақсатымен маңызды күндер мен мерекелер, сондай-ақ түрлі тақырыптарда сөйлеу дағдыларын қалыптастыратын жарыстар өткізіп, түрік тілін үйрету барысында дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар жаңа инновациялық әдістерді де қолдана отырып өз елінің тілін ғана емес, мәдениеті мен тарихын да тереңнен үйретуді көздейді.

Ойбөліс (дебат) сайыстарын жүргізудің негізгі мақсаты – студенттің ой-өрісін дамыту, іздендіру, мәдениеттілікке тәрбиелеу, болашаққа кәсіби шешен сөйлеу мәдениетін қалыптастыру. Түрік тілін оқыту барысында осындай әдістерді жиі қолдану – студенттердің сөйлеу мәдениетін, өзін-өзі ұстай білуін, шыдамдылығын, ойын тиянақты жеткізуін қамтиды.

Екі топқа бөлінген: бірі – жақтаушы, екіншісі – даттаушы топтар ойбөлістің белгілі ережелерін қатаң сақтаулары керек. Ойбөліске қатысушылардың омырауында аты-жөні жазылған бейджик тағылады. Бейджик анық әрі үлкен әріптермен жазылады. Ойын топтардың бағытын анықтау үшін жеребе тартудан басталады. Базалық пәндер болғандықтан, тақырып аса күрделі болса, студенттерге тақырыпты алдын ала беріп қою қажет. Бұл студенттерді

ізденімпаздыққа ғана баулып қоймай зерттеу жұмыстарын жүргізуге септігін тигізеді.

Ойбөлісте келесі талаптарды естен шығармауымыз керек:

– сайыс сабағының айқын мақсатты болуы қажет;

– сайыс сабағында ойын тәртібі қатаң сақталуы қажет;

– студент тақырыпты толық меңгеруі қажет;

– сайыс тақырыбы да талапқа сай, талас туғызатындай болуы қажет;

– студенттер түгел қатысуға міндетті;

– дәріс мағыналы өтуі үшін уақыт та тиімді пайдаланылуы керек.

Пікіралмасу келесі кезеңдерден құралады:

1-ші кезең.

Жақтаушы топ:

– топпен таныстыру;

– тақырыпты айтып көкейкестілігін көрсету;

– тақырыпқа қатысты кілтті сөздерге анықтама беру;

– жақтаушы топтың кейісімен таныстыру;

– қорытынды.

Даттаушы топ:

– топпен таныстыру;

– тақырыпты даттау, себебін түсіндіру;

– кілтті сөздер анықтамасын қабылдау;

– жақтау позициясын әлсірету;

– даттаушы топтың кейісіне анықтама беру;

– қорытынды.

2-ші кезең.

Екі топқа да қатысты:

– қарсыластың дәйектерін жоққа шығару;

– өз пікірін қайта дәлелдеп қорғау;

– жаңа дәлелдер келтіру;

– қорыту.

3-ші кезең.

Екі топқа да қатысты:

Қақтығыс тудырған мәселелерге басты назар аудару;

Әр топтың бағытына салыстырмалы талдау жасап, дәйектерінің салмақтылығын көрсету;

Әсерлі қорытынды жасау.

Қорытынды кезең.

Пікірталасты талдау үшін арнайы құрылған сарапшылар тобы баға береді.

СӨЖ дәрістеріндегі ойбөліс (дебат) әдісі арқылы студент:

– керекті мәселені жан-жақты түсінеді;

– дәлелдерді зерттеп, болжап, баға беруді үйренеді;

– жүйелеп сөйлеуді меңгереді;

– әдебиеттер қолданады;

– оқу құралдарымен жұмыс жасайды;

– қарама-қарсы мәдениетті сұрақ қоя білуді меңгереді;

– шыншылдыққа тәрбиеленеді;

– уақытты тиімді пайдалануды үйренеді;

– тақырыпқа сай өз көзқарастарын жеткізе білуге машықтанады;

– мәселеге шығармашылықпен қарайды;

– мәселені қорытындылап, шешім жасауды үйренеді.

Ойбөліс (дебат) әдісі болашақ тіл мамандарында төмендегідей қасиеттердің дамуына жол ашады:

– өз ана тілінің сөз маржандарымен қоса шет тілінің сөздік қорымен таныс болып, шет тілінде сөйлеуге дағдыланады;

– ең бастысы, студент, шет тілінде еркін сөйлеуді үйренеді;

– аса маңыздысы студенттің шет тіліндегі сөздік қоры көбейеді;

– түрік тіліндегі сөз тіркестері мен фразеологизмдерді, мақал-мәтелдер, жалпы шығыс ойшылдарының сөздерімен таныс болады.

– студенттің байсалдылығы, ұстамдылығы, тыңдау мәдениеті қалыптасады; (мәселен, Фатих мырза, Есра ханым тәрізді тіркестерді қолдануға дағдыланады):

– сөйлесу әрекетінің алуан түрлілігі дамиды;

– терең білімділігі жетіледі;

– пәнге деген қызығушылығы артады;

– ой мен сөз сабақтастығының белсенділігі артады;

– сыни тұрғыдан ойлау дағдысы қалыптасады;

– дүниетанымдық деңгейі кеңейеді.

Шет тілін оқыту барысында, көзделінген мақсатқа жету бағытында, шет тілін оқыту әдісі деңгейлері тұрғысында компетенция ұғымы кең қолданылып келеді. Ресейлік шет тілінің маманы, педагогика ғылымының профессоры, қоғам қайраткері А.Н. Щукин өзінің «Обучение иностранным языкам: Теория и практика» құралында бұл ұғымға былай баға береді:

«Коммуникативная компетенция – способность средствами изучаемого языка осуществлять речевую деятельность в соответствии с целями и ситуации общения в рамках той или

иной сферы деятельности. В ее основе лежит комплекс умений, позволяющих участвовать в речевом общении в его продуктивных и рецептивных видах. Базируется же коммуникативная компетенция на ряде других компетенции» [1, 140].

Осыған сәйкес коммуникативтік қабілет тұрғысында келесі кестені ұсынады:

Сфера общения	Тема общения
Социально-бытовая	Проблемы семьи Взаимоотношения с родителями, друзьями Карманные деньги
Учебно-трудо-вая	Проблемы старшего этапа обучения Выбор профессии Проблемы свободного времени Поиски заработка
Социально-культурная	Город, страна изучаемого языка Средства массовой информации Молодежная мода Путешествия Праздники Природа и экология Выдающиеся деятели науки и культуры.

Түрік оқу құралдарындағы кез келген тақырып бұл әдіске сәйкес келе бермейді. Әр тақырыптың өзінің дебат тақырыбына сұранып тұратыны да, еш қисыны келмейтіні де болады. Сондықтан да жоғарғы курстар үшін СӨЖ тапсырмасы ретінде TÖMER оқу орталығының үйрету құралындағы төмендегідей тақырыптарды ұсынуға болады.

«Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Temel A1,A2» оқу құралы бойынша жоғарғы курстар арасында ойбөліс (дебат) өткізуге болатын тақырыптар:

1) 5. Ünite«Dünya Mutfakları»тақырыбы аясында«Mutfak Kültürleri ve Sağlığımız» мәтіні ізімен [3, 64]. «Денсаулық, салауатты өмір салты және дұрыс тамақтану».

2) 7. Ünite «Gelecek De Bir Gün Gelecek» тақырыбы аясында «Falcıda» мәтіні ізімен [3, 85]. «Жұлдыз жорамалдар».

3) 7. Ünite«Gelecek De Bir Gün Gelecek» тақырыбы аясында «Burçlar» мәтіні ізімен [3, 87]. «Қазақ және түрік тіліндегі наным сенімдер. Наным-сенімдерге сену қаншалықты дұрыс, әлде бұрыс па?» Осы тұрғыда пікірталасу.

4) 9. Ünite «Farklı dünyalar» тақырыбы аясында «Erkek dadılar» мәтіні ізімен [3, 109].

«Отбасындағы бала тәрбиесі, ер адамдар арасында үйдегі бала тәрбиесі болып жұмыс істеуі қаншалықты дұрыс».

5) 10. Ünite «Medya» тақырыбы аясында «Dünya Umrumda Değil» мәтіні ізімен [3, 122].

«Теледидар хабарлары және олардың бала өміріне әсері» жайлы ойбөлісу.

6) 11. Ünite «Sağlıklı Bir Yaşam» тақырыбы аясында «Sağlıklı Olmak» мәтіні ізімен [3, 128].

«Мәңгі жас болып қалудың жолдары бар ма?» Осы сұрақтар төңірегінде сөз қозғалады.

«Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Orta B1» оқу құралы бойынша жоғарғы курстар арасында ойбөліс (дебат) өткізуге болатын тақырыптар:

1) 1. Ünite«İş Dünyası» тақырыбы аясында «Gençler İŞSİZLİKTE, Patronlar İŞÇİSİZ'likten» мәтіні ізімен [4, 7].

Мақсаты: қоғамдағы жұмыссыздық мәселесі. Жұмысқа мейлінше тәжірибелі кадрлардың көптеп тартылуы, жастарды жұмысқа тарту сияқты сұрақтар арқылы студенттер арасында ойбөлісті дамыту, сөйлеуге машықтандыру.

2) 4. Ünite «Bu Yıl Moda Ne?» тақырыбы аясында «Dünden Bugüne MODA» мәтіні ізімен [4,43].

Мақсаты: Анадолы түріктерінің киім үлгісін, түрік мәдениетін өзінше танып білуге үйрету; әрі осы тақырып арқылы жалпы қазіргі жастардың киім кию стилі туралы арасында ойбөліс ұйымдастыру.

3) 5. Ünite«Eğitim Şart» тақырыбы аясында «Öğrenmenin Yaşı Yok» мәтіні ізімен. [4,58].

Мақсаты: Үйренудің, ізденістің жас айырмашылығын талғамайтындығы; жастарды ғылым білім өнер ізденістеріне баулу.

4) 8. Ünite «Tabiat Ana» тақырыбы аясында «Nesilleri Birer Birer Tükeniyor» мәтіні ізімен [4, 92].

Мақсаты: Қоғамдағы жойылып бара жатқан жан-жануарлар әлемі, табиғатты қорғау мәселесі.

5) 10. Ünite «İster İnan İster İnanma» тақырыбы аясында «Batıl İnançlar» мәтіні ізімен [4, 118].

Мақсаты: Наным-сенімдер аясында пікірлесу арқылы, қоғамымызда белең алып жатқан түрлі діни ағымдарға жастардың еріп кетушілігі мәселелері бойынша тәрбиелік ойбөліс.

Қазақ халқы: “Аталы сөзге баталы бала тоқтайды», – деп орнықты сөзге тоқтауды тәрбиелік белгісі, арлылықтың айғағы деп санап;

өз ішіндегі, ру арасындағы мемлекеттік істерді де өткір тілмен бағалай білген. Жоғарыда аталып өткен тақырыптар бойынша өзіндік жұмыстар жасау арқылы тіл үйренуші шығыс тілінің сөз байлығын үйренуге ұмтыла түсері айқын.

Әртүрлі пікірде болуы жеке адамда, топтар арасында полемиканың тууына әкеледі. Пікірталас – сөз өнері, сөйлеу мәнеріне қалыптастырады. Бүгінгі заман талабына сай мамандар даярлауда ЖОО-да дәстүрлі жүйеден

тыс, студенттің интеллектуалдық қабілетін дамытатын озық әдістерді тиімді де мақсатқа сай пайдалану күн тәртібіндегі кезек күттірмес мәселе екені белгілі. Сондықтан да тіл үйрету қызметінде жүрген маман ойбөліс әдісін пайдаланса, студенттің тілді меңгеруге деген қызығушылығын арттырумен қатар студенттің кәсіби біліктілігін шындап, шет тілінде кәсіби дәрежеде сөйлей алу дағдысын қалыптастыра аларымызға сеніміміз мол.

References

- 1 Shukin A. N. Obuchenie inostrannym iazykam: Teoria i praktika. Uchebnoe posobie dlia prepodovatelei i studentov. 3-e izd. – M.: Filomatis, 2007. – 480 c.
- 2 Solovyova E. N. Metodika obucheniya inostrannim yazikom: Bazoviy kurs: Posobiye dlia studentov pedagogicheskikh vuzov i uchitelei 3-e izd. M.: AST: Astrel, 2010. – 238 s.
- 3 Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Temel A1, A2. Ankara Üniversitesi Basımevi. – Ankara, 2008. – 200 s.
- 4 Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Orta B1. Ankara Üniversitesi Basımevi. – Ankara, 2008. – 195 s.
- 5 Baytursunuli A. TI Тағılımı. – Алматы: Ана тили, 1992. – 448 b.
- 6 Prof. Dr. Hayati Akyol. Türkçe Öğretim Yöntemleri. Pegem Akademi. 5. Baskı: Mart 2012.
- 7 Galskogo N. D. Sovremennaya metodika obucheniya inostrannomu iazyku. – M., 2000.